

กฎหมายเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลาย
ทางชีวภาพของประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน*

Law for the Development of Biodiversity Management Act
in Thailand on the Concept of People Participation

พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์¹

Phunthep Vititanane

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาวิจัยนี้ กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยกฎหมายเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีความเหมาะสมต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ นโยบายภาครัฐ และมาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยไม่มีการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายภาครัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ให้เป็นระบบ และการไม่มีมาตรการทางกฎหมายเฉพาะที่สามารถนำมาใช้บังคับในการการบริหารจัดการทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพในลักษณะองค์รวมนั้น มักส่งผลให้เกิดปัญหาในการกำหนดกรอบหรือแนวปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยที่ไม่เป็นไปตามยุทธศาสตร์และนโยบายภาครัฐและแผนในการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย

---

¹LL.B., LL.M., M.P.A., LL.D., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชากฎหมายมหาชน
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และกรรมการสภาคณาจารย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
*บทความนี้เรียบเรียงจากโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยด้วยการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน จากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัย
แห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ผลการวิจัย พบว่าการพัฒนากฎหมายเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในภาพรวม การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศ จำเป็นต้องมีการมุ่งเน้นถึงการพัฒนากำหนดยุทธศาสตร์ นโยบายภาครัฐและมาตรการทางกฎหมายในการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย ภายใต้หลักการของกฎหมายและความตกลงระหว่างประเทศในระบบสากลของโลก ได้แก่ แนวความคิดและทฤษฎีตามหลักการที่มีความตระหนักร่วมกันของมวลมนุษยชาติ สิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมและคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบสากลโลก รวมทั้งการพิจารณาถึงหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้การพัฒนากฎหมายด้านการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพนั้น ประเทศไทยต้องมุ่งเน้นถึงการพัฒนากฎหมายเฉพาะในระดับพระราชบัญญัติที่นำมาบังคับใช้ในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างบูรณาการ

คำสำคัญ: กฎหมาย การบริหารจัดการ ความหลากหลายทางชีวภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This study aims to develop a law for the development of biodiversity management act in Thailand on the Concept of People Participation appropriate for the formulation of strategy, public policy, and legal measures for the development of biodiversity management in Thailand. Thailand has not formulated systematically strategy and public policy as well as the legal measures for the holistic biodiversity management resulted in the problem of establishing the framework and the practice in biodiversity management in Thailand for public sector.

The research results showed that the development of biodiversity management act in Thailand on the concept of people participation should emphasize the development of the formulation of the strategy, public policy

and legal measures on the biodiversity management in Thailand under the rules of law and international agreements consisting of the concepts and theories of the awareness of the mankind, the national sovereignty over the natural resources, the environment protection and the conservation of the use of the natural resources for sustainability, the promotion and protection of local wisdom in the international system and the related principles of international laws. Moreover, the development of biodiversity management act in Thailand on the concept of people participation should focus on the enforcement of the act for the integrated biodiversity management.

Keywords: Law, Management, Biodiversity, People participation, Indigenous knowledge

บทนำ

ท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้าและมีการขับเคลื่อนอย่างพลวัตในประชาคมระหว่างประเทศ ส่งผลให้เกิดกระแสแห่งความตระหนักถึงการดำรงอยู่ของทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในฐานะเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของมวลมนุษยชาติ แต่ในทางปฏิบัติทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพกลับถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลกระทบในเชิงลบที่ยากแก่การประเมินค่าในเชิงเศรษฐกิจในระยะยาวต่อการดำรงชีวิตของมวลมนุษยชาติ โดยประชาคมโลกต่างตระหนักและให้ความสำคัญในการสร้างความร่วมมือไม่ว่าจะปรากฏในรูปแบบใดก็ตาม (จุมพต สายสุนทร, 2550: 103-105) ดังจะเห็นได้จากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development; UNCED) หรือการประชุมสุดยอดด้านสิ่งแวดล้อมโลก (Earth Summit) ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี ค.ศ. 1992 โดยการสร้างความร่วมมือภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 (Convention on Biological Diversity; CBD) ซึ่งเป็นความพยายามในการกำหนดระเบียบร่วมกัน (ชนภัทร วินยวัฒน์, 2535: 16; Canadian Council on International Law, 1996: 198-200) แต่เนื้อหาสาระภายใต้อนุสัญญาฯ ดังกล่าว ยังคงมีปัญหาในประเด็นที่รัฐภาคีสมาชิกจะต้องปฏิบัติ

ตามหลายประการ ดังเช่นกรณี การกำหนดให้มีการรับรองสิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรชีวภาพ ย่อมขึ้นอยู่กับนโยบายและกฎหมายภายในของแต่ละรัฐ (จักรกฤษณ์ ควรพจน์, 2541: 6) เป็นสำคัญ

หากพิจารณาเหตุปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ การที่ประเทศไทยตั้งอยู่ในแถบภูมิภาคเขตร้อนชื้นและอยู่ใกล้เส้นศูนย์สูตรที่มีความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพและระบบนิเวศ (ดวงดาว สุวรรณรังสี, 2545: 23) มีผลทำให้เป็นเป้าหมายสำคัญของสถาบันวิจัยและบริษัทข้ามชาติที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ โดยเฉพาะทรัพยากรชีวภาพและพันธุกรรมที่มีคุณค่าในแง่การใช้เป็นวัตถุดิบหรือการค้นคว้าวิจัย เพื่อนำไปแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ (Biber-Klemm, 2000) ดังเช่น พืชสมุนไพรและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในปี ค.ศ. 1999 มูลค่าการจำหน่ายมีมูลค่าสูงถึง 43 ล้านดอลลาร์สหรัฐและมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง (WHO, 2000) จากการประมาณค่าทางข้อมูลสถิติมวลมนุษยชาติทั่วโลกซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามอาจไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้หากปราศจากทรัพยากรชีวภาพด้านอาหารที่มาจากการใช้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น (UNDP, 1994) และจากผลการวิจัยขององค์การอนามัยโลก พบว่า จำนวนประชากรประมาณร้อยละ 80 ที่อาศัยอยู่ในรัฐที่อยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาต่างยังคงต้องพึ่งพาการรักษาความเจ็บป่วยโดยวิธีการทางการแพทย์แบบดั้งเดิม (WHO, 1993) จากมูลค่าการใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ พบว่า กลุ่มผลประโยชน์ข้ามชาติต่างได้เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ และผลิตภัณฑ์ส่วนน้อยที่นำกลับมาใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ ในขณะที่ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่กลับถูกนำไปขอรับความคุ้มครองภายใต้ระบบสิทธิบัตร ดังเช่น การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ยาชนิดใหม่โดยอาศัยฐานความรู้จากฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน (Blakeney, 1997: 298-303) จึงมีปัญหาคือต้องพิจารณาว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าว สมควรได้รับความคุ้มครองภายใต้ระบบสิทธิบัตรหรือไม่ (Blakeney, n.d.: 9; Katzenberger and Kur, 1997: 2) และสมควรกำหนดกฎหมายในการแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างผู้ทรงสิทธิบัตรกับชุมชนและชุมชนท้องถิ่นในลักษณะเช่นใด

สำหรับปัญหาในการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายภาครัฐ พบว่า การที่ประเทศไทยยังมิได้ตรากฎหมายเพื่ออนุวัติการกฎหมายภายในรัฐให้เป็นไปตามพันธกรณีที่ประเทศไทยมีความผูกพัน ส่งผลให้เกิดปัญหาในการการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเหตุปัจจัยแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียและการพัฒนาภาคีเครือข่าย (พรชัย ด่านวิวัฒน์, 2543: 42) ดังเช่น Convention on Biological Diversity; CBD, Stockholm Declaration on Human Environment, 1972 (ประสิทธิ์ เอกบุตร, 2534: 18; จุมพต สายสุนทร, 2536: 129; วิสูตร

ตุยานนท์, 2529: 9) เป็นอาทิ เพื่อกำหนดหลักการคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น (Bulajic, 1993: 98-101) โดยเฉพาะหลักสิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติ (Glowka et al, 1996: 10) ซึ่งต่างจากหลักการเดิมที่ถือว่าทรัพยากรชีวภาพเป็นสมบัติร่วมกันของมวลมนุษยชาติ (De Klemm and Shine, 1993: 174; Fisher, 2003: 84-85) และยังกำหนดหลักการเข้าถึงหรือใช้ประโยชน์ไว้โดยเฉพาะ (Hossain, 1980: 2; Hossain and Chowdhury, 1984: 35; Parinya Deepadung, n.d.: 117) รวมทั้ง กำหนดให้บรรดารัฐภาคีสมาชิกต้องจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติเพื่ออนุรักษ์หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน (Boyle and Anderson, 1996: 98) ดังนั้น หากไม่มีการตรากฎหมายเพื่ออนุวัติการกฎหมายภายในรัฐให้เป็นไปตามพันธกรณีดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติตามหลักการเช่นว่านี้หรือไม่เพียงใด และจะต้องดำเนินการอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

หากกล่าวโดยสรุป เมื่อกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีความเจริญก้าวหน้าและมีการขับเคลื่อนอย่างพลวัตในประชาคมระหว่างประเทศ ส่งผลให้เกิดกระแสแห่งความตระหนักถึงการดำรงอยู่ของทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ภายใต้การสร้างร่วมมือระหว่างกันของมวลมนุษยชาติเพื่อการอนุรักษ์ การใช้ และแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของมวลมนุษยชาติ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนากฎหมายด้านการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยโดย การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการศึกษาวิจัยกฎหมายเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้แนวความคิด ทฤษฎี และมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาถึงปัญหาในการกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐและบทบาทของรัฐที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย เพื่อชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาและผลกระทบที่ชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนและจุดแข็งที่อาจเกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบาย โดยคำนึงถึงประสิทธิภาพในการนำมาใช้บังคับในทางปฏิบัติ เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันให้ประเทศไทยสามารถสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาผลประโยชน์ของผู้ที่ถือครองทรัพย์สินทางปัญญากับการปกป้องผล

ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นที่อนุรักษ์ความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม และเพื่อศึกษาถึงกรอบและกลไกในการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนาเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ กำหนดกระบวนการระเบียบวิธีการวิจัย (Methodology) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบไปด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากการรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียหรือภาคประชาชนในเวทีสาธารณะ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Qualitative Research) เป็นการศึกษาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลจากแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ ภายใต้ข้อตกลงตามพันธกรณีที่ประเทศไทยเข้าร่วมผูกพัน ดังเช่น แนวความคิดเกี่ยวกับความตระหนักร่วมกันของมวลมนุษยชาติ สิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรธรรมชาติ การคุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การส่งเสริมและคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่น การส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยี การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ความรับผิดชอบและการชดเชยเยียวยา รวมทั้งความร่วมมือระหว่างประเทศในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นอาทิ ส่วนการศึกษาวิจัยมาตรการทางกฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศไทย ดังเช่น การศึกษาประเด็นพื้นที่การใช้บังคับกฎหมาย การอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ การคุ้มครองชนิดพันธุ์และสายพันธุ์ การอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ การใช้ประโยชน์หรือแสวงหาประโยชน์ การเข้าถึงทรัพยากรทางพันธุกรรม การเข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยี และการควบคุมดูแลเทคโนโลยีชีวภาพและการจัดสรรผลประโยชน์ ตลอดจน การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาในการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายภาครัฐ และมาตรการทางกฎหมายนำมาใช้บังคับในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างบูรณาการ

2. การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) กำหนดจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียภาครัฐ (องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ องค์กรฝ่ายบริหาร และองค์กรฝ่ายตุลาการ) จำนวน 2 คน และภาคประชาสังคม (ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน) จำนวน 8 คน โดยเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญที่มีปฏิสัมพันธ์กับประเด็นที่วิจัยหรืออาจได้รับผลกระทบและมีข้อมูลสำคัญ จึงใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยกำหนดโครงสร้างข้อคำถามแบบกึ่งโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบชี้แนะ (Guided Interview) ที่ไม่มีโครงสร้าง และนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาใช้ในการวิเคราะห์และประมวลผลร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากประเด็นหลัก (Major Themes) หรือแบบแผนหลัก (Major Pattern) จากนั้นจึงนำประเด็นหลักมาพิจารณาแยกเป็นประเด็นย่อย (Sub-Themes) และหัวข้อย่อย (Categories) และดำเนินกระบวนการสะท้อน (Reflecting) ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้ข้อมูลมีความแกร่งและแม่นยำตรง (Rigor) และมีความเข้มข้น (Intensive Process) โดยการนำแบบสัมภาษณ์ไปตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น โดยการหาความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ (Face Validity) ตลอดจน การตรวจสอบคุณภาพด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยทำการตรวจสอบด้วยการใช้เทคนิคการวิจัยหลายประเภทร่วมกัน

3. การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียหรือภาคประชาชนในเวทีสาธารณะ เพื่อตรวจสอบถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำมาปรับใช้กับประเทศไทย ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จากผู้เข้าร่วมสัมมนารับฟังความคิดเห็น โดยเลือกประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย จำนวน 408 ชุด และใช้แบบสอบถามแบบตรวจรายการ (Check List) ชนิดประเมินค่า 5 ระดับ (Rating Scale) และนำมาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากการใช้เทคนิค IOC (Item Objective Congruence Index) หรือดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ และหาค่าจำแนกรายข้อของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างข้อกับคะแนนรวม (Corrected Item-total Correlation) แล้วหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) พบว่า ข้อคำถามทั้งหมดมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.7 ถึง 1.00 และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard of Deviation--SD) และค่าพิสัย (Range) เพื่ออธิบายตัวแปรที่ศึกษาในการคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) ของตัวแปรในแบบสอบถาม

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยปัญหาในการกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายภาครัฐในการพัฒนา กฎหมายเพื่อการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย พบว่า ประเทศไทย ต้องสร้างกลไกและปัจจัยแวดล้อมที่สามารถส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนากฎหมายด้านการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การสร้างกลไกในการบูรณาการและประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้อง กับการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ โดยพัฒนาคุณค่าทรัพยากรทางชีวภาพและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านการวิจัยและการลงทุน เพื่อส่งเสริมคุณค่าผลิตภัณฑ์ที่มาจากทรัพยากร ชีวภาพและการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการ ถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ รวมทั้ง การส่งเสริมระบบการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กร ที่เกี่ยวข้อง

2. ปัจจัยแวดล้อมภายนอกด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และด้านธรรมาภิบาล เสถียรภาพทางการเมืองและความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยกำหนดทิศทางในการสร้างความ เชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจและการบริหารจัดการภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อรองรับการเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลาง รวมทั้ง การปกป้องสิ่งแวดล้อมจากการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจ

3. ปัจจัยแวดล้อมภายในด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยการเตรียมความพร้อมด้านสังคม และวัฒนธรรม และวัฒนธรรมของพันธุกรรมท้องถิ่น เพื่อปกป้องและรักษาความหลากหลาย ของสายพันธุ์ที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนา กลไกและมาตรการในการรักษาความปลอดภัยทางชีวภาพและการปกป้องชนิดพันธุ์ต่างถิ่น รุกราน ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพด้านสังคมและวัฒนธรรม ในการสร้างความมั่นคงของภาคเศรษฐกิจและชุมชนท้องถิ่น โดยสร้างความมั่นคงด้านอาหาร และสุขภาพที่นำไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน การพัฒนาขีดความสามารถและสร้างนวัตกรรม จากทรัพยากรชีวภาพด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ โดยสร้างนวัตกรรม จากทรัพยากรชีวภาพที่มีการสะสมองค์ความรู้เพียงพอเชื่อมโยงกับฐานเศรษฐกิจ ทรัพยากร ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย เพื่อยกระดับมาตรฐานความปลอดภัยของ อาหาร สมุนไพร และผลิตภัณฑ์ธรรมชาติให้สอดคล้องกับกระบวนการผลิตที่เป็นมาตรฐาน รวมทั้ง ส่งเสริมการรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่าย พัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่สามารถสร้าง

เอกลักษณ์เฉพาะถิ่น การสร้างค่านิยมและส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนและขยายสู่ระดับประเทศ

4. ปัจจัยแวดล้อมภายในด้านธรรมาภิบาล เสถียรภาพทางการเมือง และความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการและการใช้อำนาจรัฐ การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และปัจจัยทางด้านความเหลื่อมล้ำทางสังคมและความยากจน

5. ปัจจัยแวดล้อมภายในด้านการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียและการพัฒนาภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ โดยภาครัฐต้องปฏิรูปและพัฒนาภาคีด้านกฎหมาย กฎ และระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง การปฏิรูปและพัฒนาาระบบการวิจัยให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อเชื่อมโยงกับฐานเศรษฐกิจทรัพยากรภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย และให้การส่งเสริมและสนับสนุนปัจจัยพื้นฐานและงบประมาณแก่ภาคประชาสังคม เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ

ส่วนการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการพัฒนาและปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายให้อยู่ภายใต้แนวความคิดและหลักการดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดในการอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ได้แก่

1.1 การอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น มากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

1.2 การอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ได้แก่ หลักสิทธิชุมชนเหนือทรัพยากรชีวภาพ หลักสิทธิผู้ดูแลหรือผู้ปกป้องรักษาเหนือทรัพยากรชีวภาพ และหลักสิทธิเกษตรกร เป็นสำคัญ

1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนและสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ได้แก่ การกำหนดสิทธิในการเข้าถึงฐานทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น สิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนท้องถิ่น

1.4 การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายของแต่ละชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการ

ประสานความร่วมมือภายใต้มาตรการทางกฎหมาย และมาตรการที่มีใช้กฎหมาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างชุมชนท้องถิ่นภายใต้กระบวนการขับเคลื่อนทางสังคม

2. การสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างกลไกทางกฎหมายในการอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นกับการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงาน ได้แก่

2.1 การใช้บังคับมาตรการทางกฎหมายให้อยู่ในลักษณะองค์รวม โดยสร้างความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงระหว่างมาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นกับกฎหมายในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างบูรณาการแบบไม่แยกส่วนพิจารณาและการนำมาใช้บังคับ

2.2 การตรามาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการเฉพาะ โดยการตรากฎหมายให้อยู่ภายใต้หลักสิทธิชุมชนเหนือทรัพยากรชีวภาพ หลักสิทธิผู้ดูแลหรือผู้ปกป้องรักษาเหนือทรัพยากรชีวภาพ และหลักสิทธิเกษตรกร โดยอย่างน้อยต้องกำหนดกลไกที่สำคัญ ได้แก่ การคุ้มครองสิทธิเกษตรกรในการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่ไม่เป็นทางการ การยืนยันสิทธิในการควบคุมการเข้าถึง การแบ่งปันผลประโยชน์ การเปิดเผยข้อมูลแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิด สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และการจัดเก็บฐานข้อมูลด้านทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การพัฒนาและปรับปรุงมาตรการทางกฎหมาย เพื่อรองรับข้อตกลงภายใต้พันธกรณีที่ประเทศไทยเข้าร่วมผูกพัน ดังต่อไปนี้

3.1 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ค.ศ. 1992 (Convention on Biological Diversity; CBD)

3.2 อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ตามพิธีสารคาร์ตาเฮน่าว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Cartagena Protocol on Biosafety to Convention on Biological Diversity; CPBCBD)

3.3 สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชเพื่ออาหารและการเกษตร (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture; ITPGR)

3.4 อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Convention on Wetlands of International Importance as Waterfowl Habitat--RAMSAR)

3.5 อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of The World Cultural and Natural Heritage; the World Heritage Convention)

3.6 อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ ค.ศ. 1973 (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, 1973; CITES)

3.7 อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ที่มีการอพยพย้ายถิ่น ค.ศ. 1979 (Bonn Convention on Conservation of Migratory Species of Wild Animals; Bonn Convention-CMS)

3.8 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change; UNFCCC)

3.9 โครงการมนุษย์และชีวมณฑล (Man and Biosphere Programme--MAB)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยประเด็นปัญหาและข้อจำกัดทางกฎหมาย พบว่า ประเทศไทยควรดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ และการตรากฎหมายแม่บทในลักษณะกฎหมายเฉพาะในระดับพระราชบัญญัติในประเด็น ดังต่อไปนี้

การพัฒนาและปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน พบว่า สมควรพัฒนาและปรับปรุงกฎหมายในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่การใช้บังคับกฎหมาย ได้แก่ พระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2524 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่ พ.ศ. 2547 พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และการยกเว้นพระราชบัญญัติคุ้มครองเพื่อที่เกษตรกรรม พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

2. การอนุรักษ์ในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535, พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พุทธศักราช 2507 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พุทธศักราช 2504 และการยกเว้นพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

3. การคุ้มครองชนิดพันธุ์และสายพันธุ์ ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 พ.ศ. 2532 และการยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพของเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

4. การอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ได้แก่ การยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

5. มาตรการทั่วไปเพื่อใช้ประโยชน์หรือแสวงหาผลประโยชน์อย่างยั่งยืน ได้แก่ การยกร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. .... ร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำแห่งชาติ พ.ศ. .... ร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. .... และร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

6. การเข้าถึงทรัพยากรทางพันธุกรรม ได้แก่ การยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าถึงทรัพยากรทางพันธุกรรม พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

7. การเข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

8. การควบคุมเทคโนโลยีชีวภาพและการจัดสรรผลประโยชน์ ได้แก่ การยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการควบคุมดูแลเทคโนโลยีชีวภาพและการจัดสรรผลประโยชน์ พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

9. การตั้งกองทุนบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการควบคุมดูแลเทคโนโลยีชีวภาพและการจัดสรรผลประโยชน์ พ.ศ. .... ออกมาบังคับใช้

การตรากฎหมายแม่บทในลักษณะกฎหมายเฉพาะในระดับพระราชบัญญัติ พบว่าประเทศไทยสมควรตรากฎหมาย โดยสาระสำคัญสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. คำนิยาม กำหนดขอบเขตและความหมาย ดังเช่น ทรัพยากรชีวภาพ ทรัพยากรพันธุกรรม ระบบนิเวศ ทรัพยากรชีวภาพนอกถิ่นกำเนิด ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชน ท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้าถึง การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน สิทธิอธิปไตยแห่งรัฐถาวรเหนือทรัพยากรชีวภาพ นโยบายแผน หน่วยงานรัฐ หน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่บริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ คณะกรรมการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ คณะกรรมการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในระดับชุมชนและชุมชนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นอาทิ

2. ขอบเขตการใช้บังคับ กำหนดขอบเขตให้ใช้บังคับแก่กระทรวง ทบวง กรม หรือ ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น และรัฐวิสาหกิจตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา และหน่วยงานอื่นของรัฐที่มี พระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นหน่วยงานของรัฐ และหมายความรวมถึง หน่วยงานรัฐรูปแบบใหม่ หน่วยงานที่ใช้อำนาจรัฐหรือเป็นเครื่องมือของรัฐแต่ไม่เป็นองค์กรของรัฐ หน่วยบริการรูปแบบ พิเศษ และองค์กรอื่นที่มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการเข้าถึง การอนุรักษ์ การใช้สิทธิและแสวงหา ประโยชน์ หรือดำเนินกิจกรรมใดๆ เหนือทรัพยากรชีวภาพภายใต้เขตอำนาจแห่งรัฐด้วย

3. ขอบเขตความคุ้มครองและสิทธิของปวงชนชาวไทย กำหนดขอบเขตเกี่ยวกับประเด็น สิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรชีวภาพ สิทธิของปวงชนชาวไทย และข้อยกเว้นการใช้ บังคับและการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีขอบด้วยกฎหมาย ดังต่อไปนี้

3.1 สิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรชีวภาพ กำหนดให้รัฐมีสิทธิอธิปไตย ถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรชีวภาพ โดยรัฐต้องเคารพ สงวนรักษาและดำรงไว้ซึ่งสิทธิอธิปไตย เพื่อการเข้าถึงการใช้สิทธิและแสวงหาประโยชน์หรือดำเนินกิจกรรมใดๆ เหนือทรัพยากร ชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้เขตอำนาจแห่งรัฐ แต่การใช้สิทธิอธิปไตยแห่งรัฐดังกล่าว ต้องไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสภาพสิ่งแวดล้อมทั้งปวง และต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่าง ร้ายแรงต่อศักยภาพในการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพ การเข้าถึง การอนุรักษ์ การใช้ สิทธิและแสวงหาประโยชน์หรือดำเนินกิจกรรมใดๆ เหนือทรัพยากรชีวภาพภายใต้เขตอำนาจ แห่งรัฐทั้งในปัจจุบันหรืออนาคต โดยรัฐมีหน้าที่ต้องพิทักษ์รักษาและปกป้องผลประโยชน์ของ ปวงชนชนชาวไทยในการเข้าถึง การอนุรักษ์ การใช้สิทธิและแสวงหาประโยชน์หรือดำเนิน กิจกรรมใดเหนือทรัพยากรชีวภาพที่มีถิ่นกำเนิดในราชอาณาจักร อันอยู่ในความครอบครอง ของธนาคารพันธุกรรมไม่ว่าที่ใดนอกราชอาณาจักร หรือการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ เกี่ยวข้องกับบรรดาทรัพยากรธรรมชาติด้วย รัฐต้องไม่ทำหนังสือสัญญาใดที่มีบทเปลี่ยนแปลง สิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรชีวภาพ ตามพันธกรณีของข้อตกลงระหว่างประเทศ อันมีผลผูกพันการจำกัดสิทธิของปวงชนชาวไทย โดยไม่กระทบสิทธิอธิปไตยแห่งรัฐในการ เรียกหรืออ้างสิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรชีวภาพนอกถิ่นกำเนิด

3.2 สิทธิของปวงชนชาวไทย กำหนดให้ปวงชนชาวไทยย่อมมีสิทธิในการเข้าถึง การอนุรักษ์ การใช้สิทธิและแสวงหาประโยชน์หรือดำเนินกิจกรรมใดๆ เหนือทรัพยากร ชีวภาพ ภายใต้เขตอำนาจแห่งรัฐอย่างเท่าเทียมกัน แต่ต้องไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องหรือสิทธิในทรัพย์สินที่ได้รับการ คุ้มครองตามกฎหมาย

3.3 ข้อยกเว้นการใช้บังคับและการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีขอบด้วยกฎหมาย กำหนดให้เป็นสมบัติร่วมกันของปวงชนชาวไทย และไม่ตกอยู่ภายใต้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาหรือสิทธิผูกขาดใดทั้งปวง ทั้งนี้ การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นใดที่มีได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการนี้ ให้ถือว่าสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญานั้น หรือสิ่งประดิษฐ์ใดที่ได้มาหรือพัฒนามาจากทรัพยากรชีวภาพ เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี อนามัย หรือสวัสดิภาพของปวงชนชาวไทย

4. การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ กำหนดหลักเกณฑ์ในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ ในประเด็นข้อยกเว้นการใช้บังคับกฎหมาย หลักเกณฑ์การยื่นคำขออนุญาตเข้าถึงจากหน่วยงานรัฐ หลักเกณฑ์ในการจำหน่ายจ่ายโอน บุคคลผู้มีสิทธิขออนุญาตเข้าถึงจากหน่วยงานรัฐ การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของประชาชน การทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพยากรชีวภาพหรือองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

4.1 ข้อยกเว้นการใช้บังคับกฎหมาย กำหนดห้ามมิให้นำไปใช้บังคับแก่การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพันธุ์พืช และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์

4.2 หลักเกณฑ์การยื่นคำขออนุญาตเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจากหน่วยงานรัฐ กำหนดให้ผู้ใดที่มีความประสงค์จะเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ยื่นคำขออนุญาตจากหน่วยงานรัฐ และต้องได้รับอนุญาตก่อนไม่ว่าการเข้าถึงนั้นจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรือการพาณิชย์หรือไม่ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ บุคคลอื่นย่อมมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพได้อย่างเสรี เว้นแต่การเข้าถึงนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรือการพาณิชย์จะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่บริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพนั้น

4.3 หลักเกณฑ์ในการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น กำหนดให้ผู้ใดได้รับอนุญาตให้เข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น จะจำหน่ายจ่ายโอนทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้มาหรือพัฒนามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งประดิษฐ์ใดที่ได้มาหรือพัฒนามาจากทรัพยากรชีวภาพ หรือองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยนั้นให้แก่บุคคลอื่นมิได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานรัฐและห้ามมิให้ใช้บังคับแก่การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ การประกาศ หรือการเผยแพร่ความรู้ในการสัมมนาหรือประชุมเชิงปฏิบัติการซึ่งจัดขึ้นเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

4.4 บุคคลผู้มีสิทธิขออนุญาตจากหน่วยงานรัฐ กำหนดให้บุคคลเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากหน่วยงานรัฐ ไม่ว่าจะการเข้าถึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรือการพาณิชย์

4.5 การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน กำหนดให้หน่วยงานรัฐต้องแจ้งให้ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นที่จะมีการเข้าถึงทราบล่วงหน้าเป็นระยะเวลาพอสมควร ชุมชนและชุมชนท้องถิ่นที่จะมีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพมีสิทธิที่จะคัดค้านการขอเข้าถึงนั้นได้ หากการเข้าถึงจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ วิถีชีวิตหรือการดำรงชีพของบุคคลในชุมชนและชุมชนท้องถิ่นนั้น ในกรณีที่มีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงหรือไม่อาจเยียวยาได้ หน่วยงานรัฐจะอนุญาตให้มีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพนั้นมิได้

4.6 การทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดให้ในกรณีที่มีการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าหรือการพาณิชย์ จะมีการเข้าถึงได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตและทำข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับกับหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่บริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ โดยให้จัดสรรทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่ได้รับให้แก่ชุมชนท้องถิ่นนั้นอย่างเป็นธรรม

4.7 การจำหน่ายจ่ายโอนทรัพยากรชีวภาพหรือองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย กำหนดให้ผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจะจำหน่ายจ่ายโอนทรัพยากรชีวภาพหรือองค์ความรู้นั้นให้แก่ผู้อื่นมิได้ เว้นแต่ได้รับอนุญาต แต่การอนุญาตเช่นว่านี้ต้องไม่กระทบต่อสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ วิถีชีวิตหรือการดำรงชีพในชุมชนและชุมชนท้องถิ่นนั้น

4.8 การมีส่วนร่วมของประชาชน กำหนดถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและชุมชนท้องถิ่นภายใต้บังคับของกฎหมายนี้ โดยชุมชนและชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการบริหารจัดการ การปกป้องและคุ้มครอง และการแสวงหาหรือใช้ประโยชน์ สิทธิในการบริหารจัดการ การควบคุม และการจัดภาวะมลพิษที่มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ ความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนและชุมชนท้องถิ่น สิทธิในกิจการหรือการค้าเนิ่นการใดตามที่คณะกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและชุมชนท้องถิ่นกำหนด รวมทั้ง สิทธิในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยปัญหาด้านกฎหมายเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน มีข้อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมดังต่อไปนี้

1. การกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายภาครัฐภายใต้กลไกและปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการพัฒนากฎหมายการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ โดยสร้างกลไกและปัจจัยแวดล้อมที่เหมาะสมในการบูรณาการและประสานความร่วมมือร่วมกันระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาคุณค่าทรัพยากรทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านการวิจัยและการลงทุนในการพัฒนาคุณค่าผลิตภัณฑ์และคุณค่าทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมทั้ง ส่งเสริมระบบการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติติดตามและประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้ปัจจัยแวดล้อมภายนอกที่มีความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจและการบริหารจัดการกับนานาประเทศหรือกับองค์การระหว่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยแวดล้อมภายในด้านสังคมและวัฒนธรรม การสร้างกลไกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายด้านสังคมและวัฒนธรรมของพันธุกรรมท้องถิ่น เพื่อปกป้องและรักษาความหลากหลายของสายพันธุ์ที่เชื่อมโยงกับระบบนิเวศ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นให้เกิดดุลยภาพ

2. การกำหนดกรอบแนวความคิดทางกฎหมายที่เหมาะสมต่อการพัฒนากฎหมายการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ โดยอนุวัติการเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติเพื่อรองรับพันธกรณี ให้อยู่ภายใต้แนวความคิดในการอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรชีวภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและจารีตประเพณีของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ โดยยึดหลักสิทธิชุมชนเหนือทรัพยากรชีวภาพ หลักสิทธิผู้ดูแลหรือผู้ปกป้องรักษาเหนือทรัพยากร และหลักสิทธิเกษตรกรเป็นสำคัญ ภายใต้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาคีเครือข่ายในแต่ละชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการประสานความร่วมมือ เพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมให้อยู่ในลักษณะองค์รวม

3. การพัฒนาและปรับปรุงมาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย ควรปรับปรุงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในประเด็นพื้นที่การใช้บังคับ

กฎหมาย การอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ การคุ้มครองชนิดพันธุ์ และสายพันธุ์ การอนุรักษ์นอกแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ การใช้หรือแสวงหาผลประโยชน์ การเข้าถึงทรัพยากรทางพันธุกรรม และถ่ายทอดเทคโนโลยี การควบคุมดูแลเทคโนโลยีชีวภาพ และการจัดสรรผลประโยชน์ รวมทั้ง การตั้งกองทุนบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนการตรากฎหมายแม่บทในลักษณะกฎหมายเฉพาะในระดับพระราชบัญญัติ สมควร ตรากฎหมายที่มีสาระสำคัญในการกำหนดคำนิยาม ขอบเขตการใช้บังคับ ขอบเขตความ คุ้มครองและสิทธิของปวงชนชาวไทย (สิทธิอธิปไตยถาวรแห่งรัฐเหนือทรัพยากรชีวภาพ สิทธิ ของปวงชนชาวไทย ข้อยกเว้นการใช้บังคับและการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีขอบข่ายกฎหมาย) การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ (ข้อยกเว้นการใช้ บังคับกฎหมาย หลักเกณฑ์ในการยื่นคำขออนุญาตเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น จากหน่วยงานรัฐ หลักเกณฑ์ในการจำหน่ายไอออนทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคคลผู้มีสิทธิขออนุญาตเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นจากหน่วยงานรัฐ การเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน การทำ ข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติ การจำหน่ายไอออนทรัพยากรชีวภาพหรือองค์ความรู้ที่ได้รับ จากการศึกษาวิจัย และการมีส่วนร่วมของประชาชน)

เอกสารอ้างอิง

- จักรกฤษณ์ ครอบพจน์. (2541, 29 พฤศจิกายน). ไทยกับการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วย ความหลากหลายทางชีวภาพ. **มติชนรายวัน**. หน้า 6.
- จุมพต สายสุนทร. (2550). **กฎหมายระหว่างประเทศ เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ชนภัทร วินยวัฒน์. (2535). **คำอธิบายเบื้องต้นอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ส.ไพบูลย์การพิมพ์.
- ดวงดาว สุวรรณรังสี. (2545). **ป่ามรดกไทย: อาณาจักรพรรณพืชและสรรพชีวิตแห่งป่าเขตร้อน**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน).
- ประสิทธิ์ เอกบุตร. (2534). **กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง**. กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์.

- พรชัย ดำเนินวิวัฒน์. (2543). ประเทศไทยกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศในปัจจุบัน. **วารสารกฎหมายคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**. 30(1): 42.
- วิสูตร ตูยานนท์. (2529). กฎหมายอวกาศกับโลกที่สาม. **นิติศาสตร์**. 16(ธันวาคม): 9.
- Biber-Klemm, Susette. (2000). **The Protection of Traditional Knowledge on the International Level-Reflections in Connection with World Trade**. Retrieved May 10, 2014, from http://www.unctad.org/trade_env/docs/biberklemm.pdf
- Blakeney, Michael. (1997). Bioprospecting and the Protection of Traditional Knowledge of Indigenous Peoples: An Australian perspective. *E.I.P.R.* 29(6): 298-303. (n.d.). **World Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights: A Concise Guide to the TRIPS Agreement**. London: Sweet Maxwell.
- Bulajic, Milan. (1993). **Principles of International Development Law: Progressive Development of the Principles of International Law relating to The New International Economic Order**. Martinus Nijhoff: Dordrecht.
- Boyle, Allan E., and Anderson, Michael R. (1996). **Human Rights Approach to Environmental Protection**. Oxford, England: Clarendon Press.
- Canadian Council on International Law. (1996). **Global Forest & International Environmental Law**. Ottawa, Canada: Kluwer Law International.
- Cohen, John M., and Uphoff, Norman T. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity. **World Development**. 8(3): 213-235.
- Convention on Biological Diversity, June 1992.
- Correa, Carlos M. (2000). **Intellectual Property Rights, the WTO and Developing Countries: The TRIPS Agreement and Policy Options**. 2nd ed. Malaysia: Zed Book.
- Corson, Walter H. (1990). **The Global Ecology Handbook**. Boston, MA: Beacon Press.
- De Klemm, Cyrille, and Shine, Clare. (1993). **Biological Diversity Convention and the Law: Legal Mechanisms for Conserving Species and Ecosystems**. Norwich, England: Page Brothers.
- Declaration on Permanent Sovereignty over Natural Resources.
- Fisher, Douglas E. (2003). **Australia Environmental Law**. Sydney: Law Book.
- Frantz, T. R. (1987). The Role of NGOs in the Strengthening of Civil Society. **World Development**. 15: 121-127.
- Glowka, Lyle, et al. (1996). **A Guide to Convention on Biological Diversity**. London: UK IUCN Publication Service Unit.

- Goldsmith, Jack L., and Posner, Eric A. (n.d.) A Theory of Customary International Law. In **Law & Economics Working Paper No. 63 (2nd. Series)**, John M. Olin (Ed.). Chicago: The University of Chicago, The Law School.
- Hossain, Kamal. (1980). **Legal Aspects of the New International Economic Order**. London: Frances Pinter.
- Hossain, Kamal, and Chowdhury, Subrata R. (1984). **Permanent Sovereignty over Natural Resources in International Law**. London: Frances Pinter.
- Hunter, David., et al. (1924). **Concept and principles of International Environment Law: An Introduction**. Geneva, Switzerland: UNEP.
- Janis, Mark W. (1983-1984). An Introduction to International Law. **Connecticut Law Review**. 16(897): 897-908.
- Katzenberger, P., and Kur, A. (1997). **TRIPS and Intellectual Properties**. Geneva: WTO.
- Krasner, Stephen D. (1983). **International Regimes**. New York: Cornell University Press.
- Odek, Jame O. (1994). Biopiracy: Creating Proprietary Rights in Plant Genetic Resources. **Journal of Intellectual Property Law**. 141(2): 161.
- Palubinskas, Ginta T. (2003). **Democratization: The Development of Nongovernmental Organizations (NGOs) in Central and Eastern Europe**. Retrieved January 29, 2014, from <http://www.adb.org/documents/manuals/serveandpreserve/chapter15.pdf>
- Parinya Deepadung. (n.d.). International Law and Management of Tropical Rain Forests (Part 1). **บทบัญญัติ**. 46(กันยายน): 117.
- Perrez, Franz X. (1996). The Relationship Between “Permanent Sovereignty” and the Obligation not to Cause Tran Boundary Environmental Damage. **Environmental Law**. 1187(26): 1194.
- Sitarz, Daniel. (1994). **Agenda 21: The Earth Summit Summit Strategy to Save our Plant**. Boulder, CO: Earth Press.
- UNDP. (1994). **Rural Advancement Foundation International, Conserving Indigenous Knowledge: Integrating Two Systems of Innovation: An Independent Study by Rural Advancement Foundation International**. New York: United Nations Development Programme.
- WHO. (1993). **Guideline for the Conservation of Medicinal Plants**. Retrieved May 10, 2014, from <http://apps.who.int/medicinedocs/en/d/Js7150e>
- WHO. (2000). **The World Health Report: 10 Years On**. Retrieved May 10, 2014, from <http://heapol.oxfordjournals.org/content/25/5/346.full>